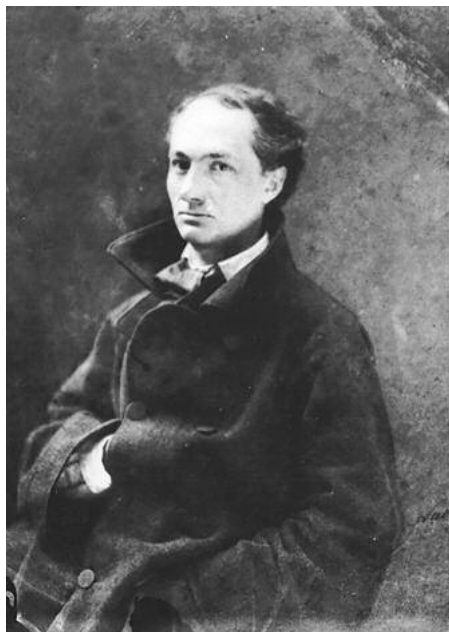

Λίγη Φωτογραφική Ιστορία

Στο άρθρο αυτού του τεύχους θα δούμε επιλεκτικά κάποια παραδείγματα από την ιστορία της φωτογραφίας που δείχνουν τη σχέση τεχνολογίας – αισθητικής, αλλά και τη συμβολή της φωτογραφίας στην κοινωνία.

Ο Nadar φωτογραφίζει τον Charles Baudelaire (1855).

Edward S. Curtis: An Oasis in the Badlands – Νότια Dakota, 1905.

Από την πρώτη λήψη, για τις ανάγκες της οποίας χρειάστηκε να μείνει η φωτογραφική μηχανή 8 ώρες ανοικτή, μέχρι σήμερα που μια τυπική SLR μπορεί να τραβήξει φωτογραφίες στο 1/8.000 του δευτερολέπτου, έχουν υπάρξει πολλές εξελίξεις στην τεχνολογία που αφορούν τη φωτογραφία και οι επιρροές τους αφορούν όλα τα επίπεδά της.

Ο Karl Marx υποστήριξε ότι η φωτογραφία ήταν ένας από τους πέντε μεγάλους νέους βιομηχανικούς κλάδους του 19^{ου} αιώνα, μαζί με το σιδηρόδρομο, τις ατμομηχανές, το φυσικό αέριο και τον τηλεγράφο.

Η φωτογραφία καταρχήν μας έδειξε πράγματα που δεν μπορούσαμε να δούμε με τα μάτια μας. Παγώνοντας την κίνηση είδαμε για παράδειγμα πώς καλπάζει ένα άλογο. Φωτογραφικές προσαρμοσθήκαν στη συνέχεια σε μικροσκοπία και τηλεσκοπία. Πόσα πράγματα υπήρξαν δίπλα μας ή από πάνω μας και δεν τα βλέπαμε μέχρι τότε...

Οι εξειδικευμένες φωτογραφικές μηχανές έφτασαν στα μεγαλύτερα ύψη (βλ. Σελήνη) και στα μεγαλύτερα βάθη, παρουσιάζοντας εικόνες που διαφορετικά θα αγνοούσαμε για πάντα. Τα αυτόματα συστήματα ενεργοποίησης των φωτογραφικών έδωσαν φωτογραφίες σπάνιων ζώων ή και κάποιων που δεν ξέραμε καν ότι υπάρχουν.

Λαογράφοι, εθνογράφοι και γενικότερα κοινωνικοί επιστήμονες, αλλά και ερασιτέχνες περιηγητές άρχισαν να γυρίζουν τον κόσμο με μια φωτογραφική στο χέρι και να διασώζουν εικόνες από πολιτισμούς

υπό εξαφάνιση. Για παράδειγμα, ο Edward Curtis περιπλανήθηκε για 30 χρόνια σε όλη τη Βόρεια Αμερική φωτογραφίζοντας τους Ινδιάνους.

Η φωτογραφία είναι δημοκρατικό μέσο και φέρνει την τέχνη στο λαό: όλοι μπορούν να έχουν το φωτογραφικό τους πορτρέτο (το ζωγραφικό ήταν μόνο για τους λίγους), να βλέπουν αντίγραφα έργων τέχνης από όλο τον κόσμο και κάποια στιγμή να έχουν τις δικές τους φωτογραφικές μηχανές και να βγάζουν ότι θέλουν. Μπορούν επίσης να ασχοληθούν με τη φωτογραφία ως τέχνη – όταν οι άλλες τέχνες απαιτούν συχνά πολύχρονη και πολυέξοδη εκπαίδευση και ακριβό εξοπλισμό.

Ο Lewis Hine φωτογραφίζοντας παιδιά που δούλευαν σε ορυχεία και βιομηχανίες (από το 1908) ήταν η αιτία να αλλάξει η ζωή χιλιάδων από αυτά. Ο κόσμος σοκαρίστηκε, οι νόμοι άλλαξαν, η κοινωνία απαίτησε την προστασία τους.

Λίγο πιο πριν έχουμε, το 1895, την πρώτη κινηματογραφική προβολή. Ο κινηματογράφος είναι συνεχόμενες φωτογραφίες (στη λήψη και στην προβολή) που δημιουργούν στο μυαλό μας την ψευδαίσθηση

Eadweard Muybridge: άλογο σε κίνηση (1878)

Kodak Brownie, 1900: η φωτογραφία είναι πια προσιτή σε όλους!
(φωτ.: Alan Levine, Wikipedia).

της κίνησης. Η φωτογραφία “γέννησε”, λοιπόν, την πιο αγαπημένη και δημοφιλή τέχνη που άλλαξε τον κόσμο σε όλα τα επίπεδα.

Η δαγκεροτυπία (από τις πρώτες φωτογραφικές τεχνολογίες) είχε καλή ευκρίνεια και οι πρώτοι φωτογράφοι άρχισαν να προβληματίζονται για το πώς θα φανεί η δουλειά τους με λιγότερη καθαρότητα, άρα και πιο “καλλιτεχνική”, όπως πίστευαν. Τους τρόμαζε η μηχανική αναπαραγωγή της “πραγματικότητας”. Οι πικτοριαλιστές έκαναν μια μεγάλη έκθεση στη Νέα Υόρκη το 1910 – η φωτογραφία απαιτεί να θεωρηθεί τέχνη! Συγχρόνως όμως αυτή η νέα εφεύρεση ώθησε τους ζωγράφους προς τη μοντέρνα τέχνη – αφήνουν στη φωτογραφία την αναπαράσταση και ζωγραφίζουν με όλο και πιο ελεύθερο και προσωπικό τρόπο.

Οι πρώτοι φωτογράφοι είχαν ως στούντιό τους μερικές φορές τα νεκροταφεία! Η φωτογραφία χρειαζόταν μεγάλους χρόνους έκθεσης και το μοντέλο ακίνητο, κι εκεί υπήρχε πασιβικότητα για να δουλέψει ο φωτογράφος. Στο κλειστό τους στούντιο έπρεπε να έχουν κρυφά υποστηρίγματα για να βοηθούν τα μοντέλα να μένουν ακίνητα όσο χρειάζεται. Γι’ αυτό και η στατικότητα και αυστηρότητα στα πρόσωπα της εποχής.

Το φιλμ και οι φτηνές Kodak φωτογραφικές έκαναν όλο το κόσμο να τραβάει φωτογραφίες. Κι όταν ένα μέσο φτάνει σε κάθε σπίτι, ο επαγγελματίας ή καλλιτέχνης φωτογράφος πρέπει να κάνει πιο πολλά πράγματα για να κερδίσει το ψωμί του. Να έχει τον καλύτερο εξοπλισμό και να δημιουργεί εικόνες που θα ξεχωρίζουν. Αυτό για πολλούς είναι και η δυσκολία ενός φωτογράφου: εφόσον έχει τόσο ανταγωνισμό από εκατομμύρια φωτογράφους (που κάποια στιγμή ακόμη κι από τύχη θα τραβήξουν κάτι ενδιαφέρον όλοι τους) πώς θα αποδείξει την αξία της τέχνης του;

Από το 1889 που κυκλοφόρησαν οι πρώτες φορητές φωτογραφικές μηχανές ήρθε πολύς κόσμος στη φωτογραφία. Οι “καλλιτέχνες” φωτογράφοι τότε ξεκίνησαν να οργανώνονται σε ομάδες έτσι ώστε να υποστηρίζουν την τέχνη τους και να διαχωρίζουν τον εαυτό τους από τους απλούς χειριστές της φωτογραφικής μηχανής.

Η εύκολη αναπαραγωγή μίας φωτογραφίας σε όσα αντίτυπα θέλει ο φωτογράφος προβληματίσε τους καλλιτέχνες – φωτογράφους και

“ Είμαι ένα μάτι. Ένα μηχανικό μάτι. Εγώ, η μηχανή, σου δείχνω τον κόσμο με τον τρόπο που μόνο εγώ μπορώ να τον δω. Ελευθερώνω τώρα και για πάντα τον εαυτό μου από την ανθρώπινη στασιμότητα... Ο δρόμος μου οδηγεί στη δημιουργία μιας φρέσκιας ματιάς του κόσμου. Έτσι σου παρουσιάζω με ένα νέο τρόπο τον άγνωστο κόσμο σε εσένα.

Dziga Vertov, Σοβιετικός πρωτοπόρος κινηματογραφιστής

γκαλερίστες που ήθελαν να έχει κάτι από τη μοναδικότητα (διάβαζε: καλύτερη εμπορική αξία) των άλλων τεχνών. Εδώ ήρθε η λύση των υπογεγραμμένων από τον καλλιτέχνη λίγων αντιτύπων.

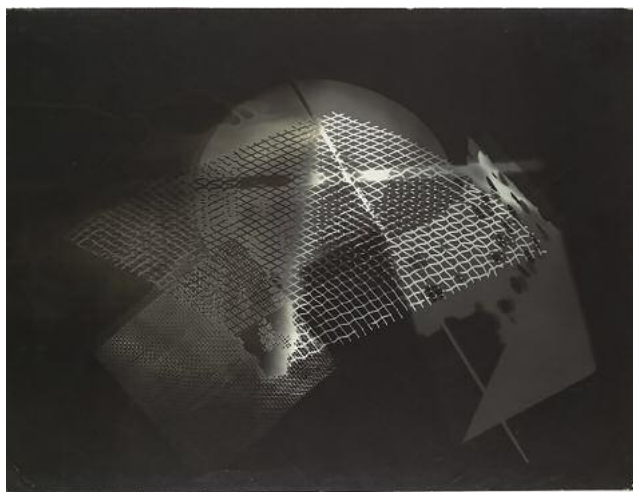
Το 1905 ανοίγει τη διάσημη γκαλερί του “291” ο Alfred Stieglitz με την οποία φέρνει τις ΗΠΑ σε επαφή όχι μόνο με την καλή φωτογραφία, αλλά και με τα εικαστικά έργα του ευρωπαϊκού μοντερνισμού (βλ. π.χ. Πικάσο).

Ο Man Ray είναι από τους πρώτους (σίγουρα ο πιο γνωστός) που έφτιαχναν φωτογραφίες χωρίς φωτογραφική μηχανή. Κατευθείαν εκτύπωση σε φωτογραφικό χαρτί με τη βοήθεια αντικειμένων (π.χ. ενός φύλλου δέντρου ή ενός συνδετήρα). Πρωτοπόρος στη χρήση φωτογράμματος για καλλιτεχνικούς λόγους είναι από το 1919 ο Γερμανός Christian Schad.

Ο Erich Salomon το 1928 αγοράζει μια μικρή φωτογραφική μηχανή Ermanox και με κρυφό τρόπο τραβάει μερικές δυνατές φωτογραφίες ρεπορτάζ, αναπτύσσοντας έτσι ένα νέο στιλ σε αυτό το είδος.

Το 1929 ξεκινάει στο Bauhaus τη λειτουργία του το Τμήμα Φωτογραφίας κι έτσι μπαίνει επίσημα η φωτογραφία στο πρόγραμμα των σχολών καλών κι εφαρμοσμένων τεχνών. Η σχολή αυτή εκδίδει το βιβλίο του δασκάλου της Moholy-Nagy “Ζωγραφική, Φωτογραφία, Κινηματογράφος” - ο τίτλος και μόνο είναι η αναβάθμιση που περίμενε η φωτογραφία. Από δω και πέρα κανείς δεν μπορεί να την υποτιμήσει (όπως έκαναν πολλοί ζωγράφοι όταν εμφανίστηκε). Είναι επίσης από τα πρώτα ιδρύματα που δέχθηκε για σπουδές γυναίκες που ήθελαν να γίνουν φωτογράφοι.

Στη δεκαετία του 1920 και του 1930 εκδίδονται διάφορα περιοδικά μόδας και μαζικής κατανάλωσης στη Γερμανία της Βαϊμάρης, με αποτέλεσμα να βρουν δουλειά σε αυτά πολλές γυναίκες φωτογράφοι. Κάποιες κάνουν σπουδαία δουλειά. Η χώρα τους έχει εκείνη την περίοδο δυο σημαντικές σχολές φωτογραφίας που δέχονται γυναίκες, όταν οι παραδοσιακές σχολές καλών τεχνών ακόμη τις αποκλείουν!

Laszlo Moholy - Nagy: Fotogramm, 1922 (Met/Wikimedia Commons).

Markus Kempf, Frank Bastian, 1991.

Το MOMA (Μουσείο Μοντέρνας Τέχνης Νέας Υόρκης) αγοράζει φωτογραφίες από το 1930 και το 1940 αποκτάει το φωτογραφικό του τμήμα. Το 1938 διοργανώνει την πρώτη ατομική έκθεση φωτογράφου στους χώρους του (Walker Evans). Ανοίγει σιγά σιγά μια νέα αγορά τέχνης, αυτή της φωτογραφίας, με εκθέσεις, μεγάλα μουσεία, γκαλερί, φωτογράφους που γίνονται γνωστοί και ανάλογα η δουλειά τους αποκτάει όλο και μεγαλύτερη χρηματική αξία – από ένα σημείο και μετά γίνεται και επένδυση για όσους διαθέτουν χρήματα.

Το 1936 κυκλοφορεί το πρώτο τεύχος του περιοδικού Life γεμάτο προσεγγμένες φωτογραφίες κι αλλάζει το πρόσωπο των περιοδικών σε όλο τον κόσμο!

Εκείνη την περίοδο ο Harold Edgerton κατορθώνει να κάνει επιστημονικές φωτογραφίες που στέκονται και σαν φωτογραφίες τέχνης. Πειραματίζεται με φωτογραφικές τεχνικές υψηλής ταχύτητας και με στροβοσκοπικό φλας και κατορθώνει να δείξει πράγματα που δεν

μπορεί να τα δει το ανθρώπινο μάτι.

Το 1941 παρουσιάζει ο Ansel Adams το “Ζωνικό Σύστημα”. Δίνει έτσι έναν πρακτικό οδηγό για όσους θέλουν την τέλεια φωτογραφία – συγκεκριμένες οδηγίες για τη λήψη κι επεξεργασία της, με βασικό στόχο την καταγραφή όλων των τόνων (διαβαθμίσεων του γκρι, από το λευκό ως το μαύρο) για φωτογραφίες με λεπτομέρεια και καθαρότητα.

Το 1947 ξεκινάει τη δράση του το πρακτορείο Μάγκνουμ. Ρεπορτάζ με αισθητική κι άποψη. Μεγάλη η επιρροή του στο ρεπορτάζ, στη φωτογραφία δρόμου και γενικότερα στην καλλιτεχνική φωτογραφία μέχρι σήμερα.

Το 1950 ξεκινάει η πιο μεγάλη εμπορική έκθεση φωτογραφίας. Η Photokina στην Κολωνία δεν παρουσιάζει μόνο την τελευταία λέξη της φωτογραφικής τεχνολογίας, αλλά και καλλιτεχνικές εκθέσεις που επηρεάζουν. Εδώ για παράδειγμα έκανε εκθέσεις και η πειραματική φωτογραφική ομάδα Fotoform και δημιούργησε μεγάλη αίσθηση (1950-52).

Το περιοδικό Aperture ξεκινάει το 1952. Αφροσιωμένο στην καλλιτεχνική φωτογραφία, φέρνει σε κάθε ενδιαφερόμενο μερικά από τα μεγαλύτερα ονόματα της τέχνης και διαμορφώνει την αισθητική των ερασιτεχνών κι επαγγελματιών της φωτογραφίας.

Το 1969 έχουμε το πρώτο CCD που είναι η αρχή της ψηφιακής φωτογραφίας. Η Kodak είναι τεχνολογικά μπροστά, αλλά δεν μπορεί να μαντέψει πόσο γρήγορα ο κόσμος θα υιοθετήσει αυτή την τεχνολογία. Έτσι μια από τις μεγαλύτερες πολυεθνικές φτάνει στη χρεοκοπία το 2012, εφόσον σχεδόν όλα τα έσοδα της προέρχονταν από το φιλμ.

1982: η Sony βγάζει στην αγορά την πρώτη ψηφιακή κάμερα!

Τέλη 20ου αιώνα: η φωτογραφία πια μπορεί να πωληθεί σε γκαλερί και σε δημοπρασίες και να φτάσει τιμές που αγγίζουν τα εκατομμύρια ευρώ (π.χ. Andreas Gursky).

Βασικές εφευρέσεις που άλλαξαν τη φωτογραφία

Το 35άρι φιλμ (που δεν σταμάτησε ως τα τέλη του 20ου αιώνα να εξελίσσεται), ο κινηματογράφος, οι φτηνές φωτογραφικές μηχανές, η ενσωμάτωση των φωτόμετρων, οι μικρές φωτογραφικές (ιδιαίτερα χρήσιμες στη φωτογραφία δρόμου και ρεπορτάζ), η βελτίωση των χαρτιών εκτύπωσης, η δυνατότητα των εφημερίδων και περιοδικών να δείχνουν φωτογραφίες και στη συνέχεια τα αμιγώς φωτογραφικά περιοδικά, το φλας, το motor drive (μηχανισμός για να γυρνάει γρήγορα το φιλμ), η αυτόματη εστίαση, η αυτόματη έκθεση, οι φακοί zoom, η υποβρύχια φωτογραφική, το έγχρωμο φιλμ, τα slides, η φωτογραφική μιας χρήσης, η ολογραφία, το σκανάρισμα και η επεξεργασία της στον υπολογιστή, το photo-cd, το Photoshop, η ψηφιακή φωτογραφική μηχανή, το διαδίκτυο, τα έξυπνα κινητά τηλέφωνα κ.ά.

Πηγές

1. Εύη Σαμπανίκου, Φωτογραφία και Ζωγραφική, 19ος-20ος αιώνας, Τυπωθήτω
2. Γιώργος Παπαϊωάννου, 100 Χρόνια Φωτογραφία, Φωτογράφος
3. Susan Sontag, Περί φωτογραφίας, Φωτογράφος
4. Nick Yapp, 150 Years of Photo Journalism, v.1, Konemann
5. Walter Benjamin, Δοκίμια για την Τέχνη, Κάλβος (περιέχει το διάσημο δοκίμιο “Συνοπτική Ιστορία της Φωτογραφίας”)
6. Άλκνς Ή. Ξανθάκης, Ιστορία της Ελληνικής Φωτογραφίας 1839-1970, Πάπυρος

7. Μάκνς Μωραϊτης, Η φωτογραφική πράξη, Καθρέφτης του Κινηματογράφου και της Τέχνης
8. Foster, Krauss, Bois, Buchloh, Η Τέχνη από το 1900, Επίκεντρο
9. 20th Century Photography, Museum Ludwig Cologne, Taschen
10. Ephraim Katz, The Film Encyclopedia, 5th Edition, Collins,
11. Elisabeth Couturier, Talk about Contemporary Photography, Flammarion
12. William Henry Fox Talbot, The Pencil of Nature, Gutenberg Project, 2010
13. www.all-art.org/ - Ιστορία φωτογραφίας με πολλές φωτογραφίες παραδείγματα

14. Ειρήνη Γιανναρά, Φωτογραφία, Το αλφάβητο του Οπτικού Πολιτισμού, Τμήμα Επικοινωνίας και Μέσων Μαζικής Ενημέρωσης / Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών
15. National Geographic, vol. 224, no. 4, The Photo Issue, October 2013
16. 100 Photographs That Changed the World, Life
17. Edwards, Steve, Photography: a Marxist bibliography, Revue Periode, 2018
18. Δείτε: Ο άνθρωπος με την κινηματογραφική μηχανή του Dziga Vertov (1929, 80 min, υπάρχει δωρεάν στο διαδίκτυο)